

บันทึกของแพทย์เคลื่อนที่ ในเหตุการณ์เสียงปืนแตก

ปี 2509 ณ สถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองบัวลำภู

written by ญัฐวดี รังศรีรัมย์ | มีนาคม 20, 2024

ช่วงเวลาที่มีการต่อสู้กันในสงครามประชาชน “หนองบัวลำภู” เป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ถูกจัดให้เป็น “พื้นที่สีแดง” หนึ่งคือ เป็นพื้นที่ที่มีเขตงานของกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหรือ พคท. ปักหลักอยู่อย่างหนาแน่น บทความเรื่อง “อนุสรณ์สถานอันเนื่องมาจาก “สงครามประชาชน” ในพื้นที่ จ.หนองบัวลำภู” ผมได้เล่าถึงเรื่องราวที่ พคท. เข้ามาแพร่ขยายในพื้นที่ดังกล่าวว่าเกิดจากนโยบายของรัฐ กล่าวคือ ตาม “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” ฉบับแรก ที่เริ่มต้นในปี 2504 มีแผนข้อหนึ่งซึ่งสำคัญและต้องรีบเร่งดำเนินการ นั่นคือ การสร้างถนนไปทั่วประเทศ เพราะมีความเชื่อว่าหากมีการสร้างความเจริญในทางวัตถุก็จะทำให้คอมมิวนิสต์หดหายไป และจะทำให้เข้าถึงพื้นที่ชนบทได้ทั่วถึงและง่ายมากยิ่งขึ้น

แต่โครงการสร้างและซ่อมแซมถนนสายอุดรธานี-หนองบัวลำภูตามนโยบายดังกล่าวกลับเป็นจุดกำเนิดงานจัดตั้งมวลชนของเขตงานเอเชีย ซึ่งเป็นเขตงานแรกของขบวนการปฏิวัติภูซาง อันเป็นขบวนการปฏิวัติประชาชนในเขต จ.หนองบัวลำภู จนสหภาพรุ่นบุกเบิกคนหนึ่งของเขตงานดังกล่าวพูดสรุปว่า การอันรัฐสร้างถนนเพื่อจะทำให้คอมมิวนิสต์หายไปนั้นใช้ไม่ได้กับพื้นที่นี้เพราะ “คอมมิวนิสต์มาพร้อมกับการสร้างถนน”

เรื่องมีอยู่ว่าในปี 2504 เมื่อมีโครงการสร้างและซ่อมแซมถนนสายอุดร-หนองบัวลำภู กรรมการแรงงานที่บริษัทรับเหมาก่อสร้างจ้างเข้ามาสร้างและซ่อมแซมถนนส่วนมากก็คือชาวบ้านในพื้นที่หรือคนในท้องถิ่นแถบแถวนั้น จากแต่เดิมที่ชาวบ้านเคยอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ก็ส่งผลให้พวกเขาได้มีโอกาสรวมตัวพบปะพูดคุยกันมากขึ้น และที่สำคัญพวกเขาได้ใกล้ชิดกับนายช่างซึ่งเป็นสมาชิกของ พคท. ทำให้นายช่างได้ให้การศึกษากับพวกเขา จนส่งผลให้พวกเขามีความตื่นตัวมากขึ้นไปอีก ผลในท้ายที่สุดจึงตัดสินใจร่วมกันจัดตั้งมวลชนขึ้นมาในพื้นที่แถบนี้

การจัดตั้งมวลชนในยุคแรกจะอาศัยความสัมพันธ์ที่มีความเหนียวแน่นกันระหว่างญาติมิตรเพื่อนฝูง โดยเริ่มจากผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือก่อนแล้วค่อยขยายไปสู่กลุ่มคนหนุ่มสาว โดยทำการจัดตั้งเป็นหน่วยๆ ละ 3 คน และให้แต่ละคนไปขยายการจัดตั้งเป็น 1 ต่อ 2-3 คน

ในขณะที่เดียวกันทาง พคท. เองก็ได้ส่งสหายมาจัดการศึกษาให้มวลชนได้เห็นถึงสาเหตุที่แท้จริงของสภาพปัญหาความทุกข์ยากที่ชาวบ้านประสบพบเจอและความจำเป็นที่จะต้องลุกขึ้นต่อสู้ ในช่วงแรกๆ ก็ต้องระมัดระวังกันมากระดับหนึ่ง เพราะหน่วยจัดตั้งมวลชนจะนัดกันศึกษาตามหัวไร่ปลายนาน อย่างไม่รู้ตัวตาม ด้วยลักษณะเช่นนี้เอง ไม่นานนักก็ทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่น โดยเฉพาะแถบอำเภอหนองบัวลำภูมีความตื่นตัวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น งานจัดตั้งมวชนจึงเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ยิ่งในระยะต่อมาเมื่อเกิดกรณีเสียงปืนแตกที่บ้านนาบัว จ.นครพนม ในปี 2508 ขณะเดียวกัน ฝ่ายรัฐเองก็เริ่มได้กลิ่นว่าชาวบ้านมีการรวมตัวกันจัดตั้งมวชนขึ้นอย่างลับๆ รัฐจึงได้มีความพยายามใช้มาตรการปราบปรามอย่างโหดเหี้ยมและขาดเหตุผล เช่น จับชาวบ้านโนนทัน (อ.หนองบัวลำภู จ.หนองบัวลำภู ในช่วงนั้นยังเป็น อ.หนองบัวลำภู จ.อุดรธานี) มาซ้อมและขูดหลุมฝังให้เหลือแต่คอ จึงยังทำให้มวชนในแถบ อ.หนองบัวลำภู เรียกร้องที่จะพัฒนาหน่วยจัดตั้งเป็นกองกำลังพร้อมต่อสู้ด้วยอาวุธ

กอปกับดังเคยกล่าวมาแล้ว เนื่องจากสถานที่นัดกันศึกษาตามหัวไร่ปลายนาไม่มีความปลอดภัย จึงได้เริ่มมีการเสาะแสวงหาสถานที่ที่ปลอดภัย และในที่สุดก็ได้เลือกเอา “ภูซ้อฟ้า” หรือ “ภูหินลาดซ้อฟ้า” ซึ่งอยู่ในเขต ต.โนนทัน เป็นหน่วยจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นที่พักพิงและจัดการศึกษา ฝึกฝนตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะใช้ชีวิตอยู่ในป่าให้ได้ และที่สำคัญเพื่อสร้างเป็นหน่วยจัดตั้งที่พร้อมต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ

ในปี 2508 พคท. ส่งคนจากภูหินลาดซ้อฟ้าไปศึกษาวิธีการทำสงครามประชาชน โดยเฉพาะเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในป่าเขา ความรู้เรื่องทหารและการแพทย์ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนและเวียดนาม โดยจัดการอบรมให้เป็นรุ่นๆ พร้อมกับสหายในเขตงานอื่นของภาคอีสาน ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคกลางที่ พคท. ได้ขยายการจัดตั้งไปถึง

หลังจากที่สหายซุดที่เดินทางไปศึกษารุ่นแรกเดินทางกลับมาถึง ในปี 2509 นั้นเอง พวกเขาก็ได้ทำการแตกเสียงปืนอันเป็นวันเสียงปืนแตกครั้งแรกของขบวนการปฏิวัติแห่งเทือกเขาภูซ้อฟ้า โดยได้เข้าทำการโจมตีสถานีตำรวจภูธรอำเภอนองบัวลำภู (ปัจจุบันก็คือ สถานีตำรวจภูธรเมืองหนองบัวลำภู) ซึ่งเมื่อบุกและยึดอาวุธได้แล้ว ในขณะที่กำลังถอยออกมานั้น ได้มีตำรวจนายหนึ่งแอบยิงปืนใส่ เป็นผลให้เหตุการณ์ดังกล่าวมีสหายเสียชีวิต 2 คน คือสหายรังสีและสหายชาญชัย เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้ “หนองบัวลำภู” กลายเป็น “พื้นที่สีแดง” ทันทัน

สภาที่ปรึกษาธุรกิจอำเภอตากองขี้เหล็ก

ภาพถ่ายสถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี (ปัจจุบันคือสถานีตำรวจภูธรเมืองหนองบัวลำภู จ.หนองบัวลำภู) จากหนังสือ “สมุดภาพวิถีหนองบัวลำภู” หน้า 146 ซึ่งระบุว่าทั้งสองภาพนี้ถ่ายช่วงปี พ.ศ. 2509-2510 นั้นหมายความว่า เป็นภาพถ่ายสถานีตำรวจฯ ในห้วงเวลาเดียวกันกับเหตุการณ์เสียงปืนแตก

ภาพถ่ายสถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี (ปัจจุบันคือสถานีตำรวจภูธรเมืองหนองบัวลำภู จ.หนองบัวลำภู) จากหนังสือ “สมุดภาพวิถีหนองบัวลำภู” หน้า 146 ซึ่งระบุว่าทั้งสองภาพนี้ถ่ายช่วงปี พ.ศ. 2509-2510 นั้นหมายความว่า เป็นภาพถ่ายสถานีตำรวจฯ ในห้วงเวลาเดียวกันกับเหตุการณ์เสียงปืนแตก

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผมได้เรื่องราวเหล่านี้มาจากหนังสือ “ตำนานนักปฏิวัติภูซาง” ซึ่งเป็นบันทึกของอดีตสหายในเขตงานภูซาง ท่านผู้อ่านที่สนใจคงจะหาอ่านได้จากหนังสือหรือไม่ก็อ่านจากบทความของผมที่ได้อ้างอิงข้างต้น

ทั้งนี้เนื่องจากบทความนี้ต้องการจะนำบันทึกในเหตุการณ์เสียงปืนแตกจากปากฝั่งของฝ่ายรัฐ นั่นคือ บันทึกของ “แพทย์เคลื่อนที่” ซึ่งมาทำงานในพื้นที่อำเภอหนองบัวลำภูในช่วงเวลานั้นให้ท่านได้อ่านกัน เพื่อจะได้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวที่กว้างขวางหลากหลายแง่มุมมากขึ้น ส่วนหนึ่งก็เพราะเหตุการณ์เสียงปืนแตกครั้งนี้ไม่ค่อยมีข้อมูลและเป็นที่กล่าวถึงกันมากนัก

ข้อมูลเบื้องต้นของบันทึก

บันทึกนี้อยู่ในรูปแบบบทความ เผยแพร่ในจุลสารศิษย์เก่ามหิดลสัมพันธ์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 (2564) หัวข้อหลักของบันทึกคือ “แพทย์เคลื่อนที่เมื่อ 60 ปีก่อน” ภายใต้อำเภอหลักนี้มี 4 บทความย่อย แต่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในพื้นที่ อ.หนองบัวลำภู จ.อุดรธานี มีเพียง 3 บทความโดยผู้เขียน 3 ท่านดังนี้

1. “โครงการแพทย์ (เคลื่อนที่) อุดรของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล” (หน้า 4-7) โดยศาสตราจารย์ นายแพทย์เปรม นูรี
2. “แพทย์เคลื่อนที่ของศิริราชที่หนองบัวลำภู” (หน้า 8-9) โดยรองศาสตราจารย์ นายแพทย์มานิต สุชาติานนท์
3. “แพทย์เคลื่อนที่ของศิริราช ที่อุดรธานี” (หน้า 10-17) โดยศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรโรจ แสงวิเชียร

ทั้งนี้ ที่เล่าเหตุการณ์เสียงปืนแตก ณ สถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองบัวลำภูปรากฏเฉพาะ 2 บทความหลังเท่านั้น
อีกหนึ่ง การอ้างอิงบทความทั้ง 3 ข้างต้นนี้ ผมจะใช้การอ้างอิงในเนื้อหา โดยทำการวงเล็บเฉพาะเลขหน้า

ที่มาของ “แพทย์เคลื่อนที่”

นายแพทย์เปรม นูรี เล่าว่า โครงการแพทย์เคลื่อนที่มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ต้นปี 2507 โดยมีอาจารย์แพทย์หลายท่าน ชักชวนกันไปเยี่ยมลูกศิษย์ศิริราชและสถาบันอื่นที่ไปปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเขตชนบทว่าพวกเขาทำอะไรบ้าง และมีปัญหาอะไร (หน้า 4)

พวกเขาเดินทางไป จ.อุดรธานี ได้เยี่ยมโรงพยาบาลประจำจังหวัด (หน้า 4) หลังจากนั้นก็ไปเยี่ยมอนามัยจังหวัดรวมถึงสถานีอนามัยชั้นหนึ่ง (สนอ. ชั้น 1) ตามอำเภอต่างๆ เช่น อ.หนองบัวลำภู เพ็ญ บ้านผือ หนองหาน และ อ.กุมภวาปี (หน้า 5)

ขณะนั้นโรงพยาบาลประจำจังหวัดขึ้นต่อกรมการแพทย์ ส่วนอนามัย สถานีอนามัยชั้น 1 และสำนักงานผดุงครรภ์ขึ้นต่อกรมอนามัย โดยไม่ค่อยจะประสานกันดีนัก แพทย์และพยาบาลส่วนใหญ่จะอยู่ประจำโรงพยาบาล ส่วนน้อยของแพทย์และพยาบาลอยู่สังกัดกรมอนามัย (หน้า 5)

เปรมระบุว่า การไปเยี่ยมลูกศิษย์ที่อุดรธานีครั้งนั้นมีสิ่งที่สะกิดใจเขาขึ้นมา นั่นคือ ความไม่สมดุลของการกระจายการแพทย์ของกรมการแพทย์และกรมอนามัย (หน้า 5)

ก่อนกับบริบทในช่วงประมาณปี 2507 พดท. เข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ นายแพทย์สรโรจ แสงวิเชียรเล่าว่าในภาคอีสานซึ่งล้าหลังกว่าทุกภาค มีผู้คนยากจนเป็นจำนวนมาก ทำมาหากินลำบาก ฤดูแล้งไม่มีน้ำ การคมนาคมไม่ดี ถนน

ติดต่อกับภาคกลางไม่มี มีแต่ทางรถไฟ ถึงปี 2499 จึงมีถนนมิตรภาพแต่ก็ถึงจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น เลยไปมี ถนนที่กรุยไว้บ้าง ลงดินแดงบ้าง ลงหินไว้บ้าง หลายอำเภอไม่มีถนนไปถึง ไม่มีโรงเรียน ไม่มีโรงพยาบาล (หน้า 10)

สรรใจชี้ว่า พคท. ใช้ปัญหาเหล่านี้ในการปลุกกระดมชักชวนชาวบ้านเข้าเป็นพวก เพื่อป้องกันการขยายอิทธิพลของ พคท. รัฐบาลจึงพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยวางโครงการพัฒนาใหญ่น้อยมากมาย มีการตั้งมหาวิทยาลัย ขอนแก่น สร้างทางหลวงสายประธานและสายรองหลายสาย สร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ ทำฝายและอ่างเก็บน้ำ ตั้งหน่วย พัฒนาคือ หน่วยเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ของกระทรวงมหาดไทย และหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ (นพค.) ของกองอำนวยการรักษาความปลอดภัยกลาง (กรป. กลาง) กองบัญชาการทหารสูงสุด (ปัจจุบันคือกองกำลังอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.)) (หน้า 10)

สรรใจเล่าว่า การดำเนินโครงสร้างต่างๆ ดังกล่าวสามารถแก้ “ข้อกล่าวหา” ของ พคท. ได้เกือบหมด นอกจากข้อ กล่าวหาที่ว่าคนอีสานถูกทอดทิ้งขาดการรักษาพยาบาล ขณะเดียวกันในช่วงปี 2508 จ.อุดรธานีอยู่ในอิทธิพลของ พคท. กว่าครึ่งจังหวัด บริเวณเทือกเขาภูพานเป็นพื้นที่สีแดงเต็มที่ ข้าราชการเข้าไปไม่ได้เลย ทางที่จะแก้ไขต้อง เอาการสาธารณสุขเข้าไป ดังนั้น รพช. จึงขอให้ศิริราชจัดหน่วยแพทย์ไปพัฒนาการแพทย์และสาธารณสุขที่จังหวัด อุดรธานี (หน้า 10)

เปรมระบุว่าประมาณต้นปี 2509 รพช. เชิญคณะแพทยศาสตร์และหน่วยหลักของกระทรวงสาธารณสุขมาประชุม เพื่อขอความช่วยเหลือให้ส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเสริมงานของ รพช. เขากล่าวว่า ขณะนั้นไทยมีคณะแพทย์อยู่เพียง 3 แห่ง คือ ศิริราช จุฬาลงกรณ์ และเชียงใหม่ มีหน่วยโรงพยาบาลหลักของกระทรวงสาธารณสุข 2 หน่วย คือ กรมการ แพทย์ และกรมอนามัย ที่ประชุมได้ข้อสรุปว่าทั้ง 5 หน่วยงาน จะรับส่งแพทย์และพยาบาลเคลื่อนที่ออกไปเสริม กำลังแต่ละจังหวัด ศิริราชรับเอาพื้นที่จังหวัดอุดรธานี เพราะเคยไปเยี่ยมมาแล้ว (หน้า 5) ด้วยเหตุนี้จึงเกิดโครงการ แพทย์เคลื่อนที่ของศิริราชที่จังหวัดอุดรธานีขึ้น

นายแพทย์อุดม ไปษะภุชณะ คณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลขณะนั้นได้ตั้งให้เปรมเป็นผู้อำนวยการ โครงการ โดยมีการจัดหน่วยแพทย์ออกเป็น 5 หน่วย คือ (หน้า 6 และ 11)

1. หน่วยกลางที่โรงพยาบาลอุดรธานี มีแพทย์ 4-5 คน และพยาบาล 2 คน
2. หน่วยอำเภอหนองบัวลำภู
3. หน่วยอำเภอเพ็ญ
4. หน่วยอำเภอบ้านผือ
5. หน่วยอำเภอหนองหาน

หน่วยอำเภอมีแพทย์ 2-3 คน และพยาบาล 2 คน

ภาพถ่ายการทำงานของแพทย์เคลื่อนที่หน่วยอำเภอ ปรางค์ในบทความของนายแพทย์สรใจ แสงวิเชียร หน้า 12-13 ในภาพแรกจะสังเกตเห็นข้อความสองบรรทัดบนผนังห้องอ่านได้ว่า “ห้องผ่าตัด โรงพยาบาล สาขา บ้านฝื่อ”

การจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่นี้จะมีการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนชุดคณะ/รุ่นกันไปเรื่อยๆ โดยกำหนดเวลาทำงานต่อชุด/รุ่นในปีแรกระยะ 1 เดือน ต่อมาในปีที่ 2 จึงเปลี่ยนเป็น 2 สัปดาห์ เพื่อแบ่งเบาภาระของแพทย์บางคนที่มีคลินิก

ส่วนตัว สรรใจระบุว่าศิริราชจัดส่งแพทย์ไปอุดรธานีถึงปี 2516 จึงยุติลง (หน้า 17)

ในบทความของสรรใจได้เล่าเกี่ยวกับการทำงานของแพทย์เคลื่อนที่ของศิริราชในจังหวัดอุดรธานีไว้อย่างละเอียดมาก โดยเล่ารายละเอียดเฉพาะของแต่ละหน่วยอำเภอไว้อย่างน่าสนใจ กระนั้นก็ดี ผมจะไม่นำมาเขียนในที่นี้ เพราะไม่ใช่สาระสำคัญของบทความนี้ แต่จะนำมาเขียนเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับหน่วยอำเภอหนองบัวลำภูเท่านั้น ดังจะกล่าวถึงข้างล่างนี้

การทำงานของแพทย์เคลื่อนที่หน่วยอำเภอหนองบัวลำภู

ในส่วนนี้ผมจะขอยกข้อความมาทั้งหมดโดยไม่ตัดส่วนหนึ่งส่วนใดออกไป เพื่อให้ได้รรถรสในการอ่าน นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร เล่าถึงการทำงานของแพทย์เคลื่อนที่หน่วยอำเภอหนองบัวลำภูไว้ว่า (หน้า 13-14)

“อำเภอหนองบัวลำภูอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุดร อยู่ทางใต้ของเทือกเขาภูพาน นอกจากหนองบัวลำภูแล้วก็มีอำเภอโนนสังอีกอำเภอหนึ่ง ต่อมาอำเภอหนองบัวลำภูถูกแยกเป็นอีกหลายอำเภอ เช่นนาแก และศรีบุญเรือง ต่อมาก็ตั้งเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ไปหนองบัวต้องขับรถไประยะทางกว่า ๕๐ กิโลเมตร เป็นทางลูกรังตลอดทาง ออกจากเมืองทางบ้านกุดลิง ผ่านที่ราบไปถึงบ้านหนองวัวซอ แล้วขึ้นเขาถนนคดเคี้ยวข้ามภูพานตรงส่วนที่ไม่สูงมาก ลงเขาไปก็ถึงอำเภอหนองบัวลำภู อำเภอนี้มีหนองน้ำใหญ่ คือ หนองบัวลำภู ทั่วตลาด ชุมชน และสถานที่ราชการตั้งอยู่รอบหนอง สมเด็จพระนเรศวรเคยเสด็จมาพักทัพที่นี่ ช่องเขาในเขตนี้เป็นทางเดินทัพมาแต่โบราณ ระหว่างทางก่อนขึ้นเขา ถนนจะผ่านทางเข้าวัดถ้ำกลองเพล พวกเราจะแวะกราบท่านพระอาจารย์ขาวทุกครั้งที่ผ่านมา

สถานีอนามัยอยู่ใกล้สถานีตำรวจ พอดะโกนเรียกกันไต้ยีน เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวไม่เหมือนที่ใด มีห้องผ่าตัด ห้องผู้ป่วย ห้องคลอด มีเครื่องเอกซเรย์เล็กๆ ไม่มีแพทย์ มีผดุงครรภ์ชื่อแม่ทุมมา อยู่มานานมาก ทำคลอดคนทั้งอำเภอ คนเรียกแม่ทุมมาว่าแม่ทั้งตลาด มีแปลกคือในโรงพยาบาล มีศาลาโลงมียกพื้นสำหรับนอน มีเตาให้ทำอาหาร เรียกว่าเรือนพักญาติ เพราะผู้ป่วยต่างตำบลเมื่อมาโรงพยาบาลแล้วญาติกลับบ้านไม่ทัน ต้องมีที่ให้พัก ที่โรงพยาบาลอุดรก็มีปัญหาเดียวกัน แต่ญาติแก้ปัญหาโดยกลางคืนก็เข้าไปนอนได้เตียงผู้ป่วย

อาจารย์รุ่นแรกจัดการพัฒนา โรงพยาบาลขนาดใหญ่ พัฒนาห้องผ่าตัดให้ทำผ่าตัดได้จนถึงผ่าตัดใหญ่ ฝึกพนักงานอนามัยจนถ่ายเอกซเรย์ได้ ผู้ป่วยมีมากขึ้นทั้งชาวบ้านและพวก ผกค.ในป่า ได้รักษาเมียหัวหน้า ผกค.ที่แขนหักด้วยเวลาพวกเขามาให้รักษาเราก็มั่วแต่ทำเป็นไม่รู้อะไรเสีย ที่อำเภอนี้ผู้คนทั้งชาวบ้านและข้าราชการสนิทสนมกับหน่วยงานแพทย์มาก เข้าไปซื้อกับข้าว ผู้คนทักทายหมอพยาบาลเหมือนเป็นญาติ” (ผกค. เป็นพยัญชนะย่อของคำว่า “ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์” เป็นคำที่ฝ่ายรัฐนิยมใช้เรียก ผกค.)

บันทึกเหตุการณ์เสียงปืนแตก ณ สถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองบัวลำภู

ดังกล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ แม้บันทึกที่เกี่ยวข้องกับแพทย์เคลื่อนที่ใน จ.อุดรธานี จะมีอยู่ 3 ชิ้น แต่ที่ปรากฏว่ามี การบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ พคท. บุคลากรตำรวจภูธรอำเภอหนองบัวลำภูมีเพียง 2 ชิ้นเท่านั้น นั่นคือ บทความของ นายแพทย์มานิต สุชาติานนท์ และนายแพทย์สรวิชัย แสงวิเชียร ดังข้อความข้างล่างนี้

สรวิชัย เล่าว่าหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ “รุ่นที่ ๒ เกิดเรื่องใหญ่ที่หนองบัวลำภู ผกค. ยกพวกเข้าบุกโรงพักหนองบัวลำภู เวลากลางวัน ยิงตำรวจบาดเจ็บหลายคน แต่ถูกตอบโต้ ผกค. ตายและบาดเจ็บหลายคน ตายหน้าโรงพัก ๑ คน วิ่งมาตายหน้าโรงพยาบาล ๑ คน ต่อมาไปพบศพที่เน่าจนแห้งแล้วที่น้ำตกเก้าใต้ ๑ คน ชาวตลาดที่อยู่ริมหนองบัว ผกค.ตรงข้ามเป็นห่วงพวกหมอมามาก พอเสียงปืนสงบก็ยกขบวนมาดูแลพวกเรา” (หน้า 14)

มานิต ซึ่งน่าจะเป็นแพทย์ที่อยู่ในเหตุการณ์โดยตรงเล่าว่า “...การทำงานในท้องที่จังหวัดอุดรธานีสมัยนั้น เหตุการณ์บ้านเมืองไม่ค่อยจะเรียบร้อย มีการช่วงชิงประชาชนกับลัทธิทางการเมือง มีอันตรายจากการต่อสู้ การเดินทางที่ไม่สะดวกสบายเช่นทุกวันนี้ ผมมีโอกาสไปทำงานนี้อยู่หลายผลัด ช่วงแรกๆ ก็น่ากลัว พวกเราส่วนใหญ่เตรียมตัวกันเต็มที่ โดยทางราชการอนุญาตให้ซื้อปืนพกติดตัวไปด้วย ผมไปครั้งแรกตั้งหน่วยทำงานที่สถานีอนามัยอำเภอหนองบัวลำภูซึ่งเป็นพื้นที่สีแดงเข้มจากการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ ได้เจอเหตุการณ์ที่ตื่นเต้นที่สุดในชีวิตเป็นครั้งแรก เมื่อมีการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและพวกก่อการร้ายใกล้ๆ กับบ้านที่พวกเราพัก ตอนแรกเรากลัวพวกนั้นจะบุกเข้ามาหาจึงจับปืนพกเตรียมตัวกันพร้อมหน้า แต่ต่อมาเปลี่ยนใจวางปืนเพราะเขารู้กันโดยปืนกลอาวุธสงคราม ยอมให้เขาจับดีกว่า เมื่อเสียงปืนเฟลลง มีคนกรูมาที่บ้านพักเรียกหมอ เราไม่รู้ว่าเป็นพวกไหนแน่ เมื่อเขาตะโกนว่าหมอมียาคนเจ็บถูกยิงให้ช่วยเหลือ พวกเราก็พร้อมใจเกาะกลุ่มลงไปจากบ้านพัก เขาจะให้ช่วยรักษาหรือเอาตัวเข้าป่าก็ยอมแล้ว แต่ในที่สุดเห็นว่าทางตำรวจที่รอดจากบาดเจ็บมาขอความช่วยเหลือ เราผ่าตัดด้วย ๓ รายด้วยกัน โดยช่วยกันดมยาสลบแล้วผ่าตัดโดยไม่มีวิสัญญีแพทย์ เครื่องมือผ่าตัดก็จำกัด โชคดีเราช่วยชีวิตตำรวจได้ทั้ง ๓ ราย ท่ามกลางความกลัวและตื่นเต้นเหมือนเข้าสงครามสนามรบ หลังเสร็จผ่าตัดต้องอพยพทั้งหมดและคนไข้โดยเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ของทหารอเมริกันเข้าไปตั้งหลักที่ตัวจังหวัดอุดรธานี” (หน้า 8-9)

บทสรุป

จากที่เขียนมาทั้งหมด แม้ข้อมูลบางอย่างของ พคท. กับแพทย์เคลื่อนที่จะแตกต่างกันบ้าง เช่น จำนวนผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์เสียงปืนแตก แต่เราก็ได้รับรู้รายละเอียดบางอย่างที่ พคท. ไม่ได้ลงเอาไว้ เช่น การปะทะกันครั้งนั้นฝั่งตำรวจเองก็ได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ เรายังได้รับรู้ถึงสถานการณ์ขณะที่มีการปะทะกันผ่านการรับรู้ของแพทย์เคลื่อนที่ เป็นต้น

แน่นอนว่า ข้อมูลของทั้งสองฝ่ายยังให้รายละเอียดบางประการแก่เราไม่มากพอ เช่น เหตุการณ์ในวันนั้นเกิดขึ้น ณ

วันและเดือนใด ทราบเพียงแค่ว่าปีระบุดตรงกันว่าเป็นปี 2509 ส่วนช่วงเวลานั้นฝ่ายแพทย์ระบุว่า เป็น “กลางดึก”

อย่างไรก็ดี บ้านที่กเหล่านี้มีคุณูปการอย่างมากสำหรับการเริ่มต้นรวบรวมเรียบเรียงเหตุการณ์วันเสียงปืนแตกที่หนองบัวลำภูให้เป็นระบบระเบียบมากยิ่งขึ้น ส่วนข้อมูลที่ยังขาดอยู่ ก็คงต้องให้กาลเวลาค่อยนำพาท่านผู้สนใจได้พบเจอแล้วรวบรวมเรียบเรียงต่อไป

นอกจากข้อสรุปที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้คือ กว่าที่โครงสร้างพื้นฐานจะลงมาถึงหมู่บ้านในท้องถิ่นห่างไกล โดยเฉพาะในภูมิภาคอีสาน ก็ต้องอาศัยเสียงจากคอมมิวนิสต์เป็นฐานในการเรียกร้อง พุดอีกอย่างหนึ่งก็คือ คอมมิวนิสต์กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้รัฐมีความกระตือรือร้นที่จะสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับประชาชน

เอาเข้าจริง ไม่ใช่ประชาชน “โง่” หรือ “โตนหลอก” ให้เข้าร่วมกับ พคท. หากทว่าเป็นเพราะรัฐไม่มีน้ำยาที่จะตอบสนองต่อความต้องการประชาชนต่างหาก และดูเหมือนว่า ณ ปัจจุบันนี้ รัฐก็ยังไม่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ตรงนี้เสียเท่าไรนัก ดังจะเห็นได้จากหลักฐานสำคัญอย่างความเหลื่อมล้ำที่พุ่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดมา มีพักต้องกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำเชิงภูมิรัฐศาสตร์โดยเฉพาะในภูมิภาคอีสาน

กล่าวในแง่นี้ ขบวนการของชนชั้นล่าง ขบวนการของคนอีสานก็คงจะต้องเกิดขึ้นและทำการต่อสู้เป็นเสี้ยนหนาม หอกข้างแคร่กับรัฐและชนชั้นปกครองต่อไป นัยหนึ่งก็สะท้อนสิ่งที่คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) สรุปว่า ประวัติศาสตร์ของสังคมทั้งหมดที่ผ่านมากระทั่งบัดนี้ ล้วนเป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้น – การพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปของสังคมทั้งหมด ต่างก็เป็นผลมาจากความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้นทั้งสิ้น

อ้างอิง

1. ณัฐวุฒิ รังศรีรัมย์. (2567). “อนุสรณ์สถานอันเนื่องมาจาก “สงครามประชาชน” ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู. ” *The Isaan Record*. <https://shorturl.asia/D50sS>.
2. เปรม นุรี มานิต สุชาติานนท์ และสรวิชัย แสงวิเชียร. (2564). “แพทย์เคลื่อนที่เมื่อ 60 ปีก่อน.” *จุลสารศิษย์ เก่ามติดลสัมพันธ*, ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม), น. 3-23.
3. ลูกสาวผู้สุริยันต์ ทับการผลิต 88 (บรรณาธิการ). (2545). *ตำนานนักปฏิวัติภูซาง*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
4. สุมาลี สุวรรณกร (บรรณาธิการ). (2566). *สมุดภาพวิถีหนองบัวลำภู*. ขอนแก่น : จังหวัดหนองบัวลำภู และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู.